

Кудрявцева Вікторія Анатоліївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри правничої лінгвістики
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук **Усачова К. С.**

ВПЛИВ МАСМЕДІА НА ВЖИВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ГРОМАДЯНАМИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Відповідно до даних аналітичного порталу «Слово і Діло», «за останні десять років спостерігається постійна динаміка зростання кількості тих, хто вважає українську мову рідною: з 57 % у 2012 році до 76 % у 2022 році. Крім того, зменшується російськомовний сегмент українців: у 2012 році таких респондентів було близько 40 %, наприкінці 2021 – 26 %, а на початку війни – 18 %» [1].

Позитивна динаміка прослідковується, але питання, чому в 2012 році, коли Україна була незалежною вже 21 рік, 40 % людей не вважали українську мову рідною, потребує дослідження.

Як одну з відповідей наводять роль російської національної меншини в Україні. Тож, використовуючи данні Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, розглянемо статистику національних меншин. Згідно з переписом населення 2001 року, в Україні проживає 10 757 457 представників національних меншин, або 22,2 % від усіх жителів. Росіяни є найчисельнішою групою, яка складає 8 334 100 осіб тобто 17,3 % населення України. [3] Тож кількість етнічних росіян не може пояснити домінування російської мови серед населення України, тобто, пояснити, що спонукало громадян України, які виростили в україномовних сім'ях, навчатись в українських школах, все одно розмовляти російською мовою.

Шукаючи відповіді на ці запитання необхідно поглянути на джерела, які формували інформаційний потік в українському суспільстві. На початку 2000-х років, коли інтернет ще тільки набрав обертів та не був доступним для кожного, головним інформаційним та розважальним джерелом було телебачення, яке використовувалось усіма, від малих дітей до людей похилого віку. Отже, логічним буде припущення, що саме телебачення могло стати ключовим чинником насадження російської мови в свідомості українців.

Метою дослідження є аналіз ролі українського телебачення як осередку русифікації у незалежній Україні.

Українська мовознавиця Лариса Масенко у статті «Телевізійні стратегії приниження української мови» зазначає, що русифікація та денационалізація українців через екран телевізора почалася ще задовго до незалежності України, а саме в часи появи телебачення в 1950х роках, і була потужним знаряддям зросійщення в руках

радянської влади. Однією зі спеціальних стратегій радянського телебачення було впровадження в свідомість українського народу, стереотипу меншовартості своєї мови й культури порівняно з російською. Доказом цього є спогади, записані Станіславом Цаликом у книзі «Київ: конспект 70х». Автор згадує, що основними передачами на українському телебаченні були «Сільський час», «Село и люди», «Сонячні кларнети», які користувались попитом серед сільської місцевості, але для містян вони були «колгоспними», тому ті віддавали перевагу московському центральному каналу на якому транслювали «Клуб Кинопутешественников», «В мире животных», «Очевидное и невероятное» та інше [5].

Подібна ситуація залишалася актуальною до кінця існування СРСР, але навіть за часів незалежності «витіснення всього українського з України ... набуває все більших обертів», – за словами журналіста «Радіо свобода» Віктора Каспрука у 2010 році [2].

У 2012 році волонтери «Простір Свободи» здійснили 64 годинний моніторинг 8 найпоширеніших каналів на українському телебаченні. Результати були невтішними. Українська мова звучала тільки 28 % часу, такою ж була кількість двомовних програм і решта, яка складала 44 % належала російськомовним програмам [6].

Слід поглянути уважніше на деякі програми, які транслювалися на українському телебаченні, щоб переконатися в нав'язуванні у них думки, що російська мова вища за українську.

Наприклад, серіал «Рюрики», який демонстрував канал «ICTV». Дія відбувається, як написано в самому описі серіалу на сайті, в забутому Богом українському хуторі, де живуть колоритні люди. Під колоритними людьми зображені суржикомовні, малокультурні, обмежені люди, чиї інтереси зосереджені на пошуках випивки. Головний персонаж – освічений інтелігентний вчитель, який приїздить зі столиці аби викладати історію, є російськомовним. І саме до нього весь час звертаються селяни за порадами, бо самостійно свої проблеми вирішити нездатні.

Серіал «Віталька» був трансльований на телеканалі «ТЕТ», в якому зображений неохайний, з неприємною зовнішністю хлопець на ім'я Віталька, який весь час безуспішно залицяється до дівчат та вмотивований сексуальним підтекстом. Віталька у 30 років живе з мамою, яка також не відрізняється інтелектом від головного персонажа. У серіалі тільки Віталька і його мама розмовляють «скаліченою» українською мовою, всі інші адекватні персонажі розмовляють російською. Лариса Масенко з приводу цього серіалу зауважила: «Через такий промовистий портрет Вітальки, мовно протиставлений російськомовному оточенню, в підсвідомості глядачів закарбовується образ української мови як мови неповноцінних маргіналів» [5].

Також спадають на думку передноворічні трансляції радянських фільмів «Іронія долі або з легким паром», «Джентльмени удачі»,

«Діамантова рука», «Москва сльозам не вірить», «Іван Васильович змінює професію», що справляє враження навіювання нападу ностальгії до радянського ладу. Характерно, що для провідних, навіть державних, телеканалів не поставало питання у доречності трансляції фільмів радянського періоду, хоча в усі періоди існування як СРСР, так і Російської Федерації Україна сприймалася та була зображена у кінематографі як частина Росії, або країна, як люблять її називати росіяни, а не окрема суверенна держава.

Отже, існує достатньо підстав, аби вважати, що саме провідні телевізійні канали працювали на відчуження українців від їх мови і культури.

Двома ключовими факторами змін на краще у ситуації з впливом зросійщеного телебачення на мовлення українців можна вважати розповсюдження мережі Інтернет і зміни на законодавчому рівні.

Зі збільшенням кількості та доступності джерел інформації телебачення втрачає прихильність значної частини людей. Тоді як ухвалений 25.04.2019 ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної», зокрема Стаття 24. Державна мова у сфері телебачення і радіомовлення, дає надію на позитивні зміни в сфері телебачення, адже «телерадіоорганізації здійснюють мовлення державною мовою» [4].

Помітні зрушення відбулись також 28 грудня 2021 року, коли було набуло чинності рішення Ради національної безпеки й оборони про санкції проти телеканалів «Перший незалежний» і UkrLive, а також 02 лютого 2022 року, коли санкції зумовили блокування телеканалів «112 Україна», NewsOne і ZiK. Усі з вищеперерахованих телеканалів були осередком поширення проросійських наративів.

І хоча процес дерусифікації українського телебачення ще тільки розпочато, можна говорити про позитивну динаміку у розвитку цих тенденцій.

Список використаних джерел

1. Більшість громадян підтримують, щоб українська була єдиною державною мовою – опитування. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2022/03/25/novyna/suspilstvo/bilshist-hromadyan-pidtrymuyut-ukrayinska-bula-yedynoyu-derzhavnoyu-movoyu-opytuvannya>.

2. Каспрук Віктор. FM і телевізійна русифікація України. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2031821.html>.

3. Ключові статистичні дані: етнічні спільноти України. *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті*. URL: <https://dcss.gov.ua/statistics-2020-ethno>.

4. Про забезпечення функціонування української мови як державної. Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

5. Русифікація через телебачення. Маніпулятивні технології минулого і сучасності. *ТЕКСТИ.org.ua* URL: https://texty.org.ua/fragments/44664/Rusyfikacija_cherez_telebachenna_Manipulyativni_tehnologiji_mynulogo_i_44664/.

6. Українська мова втрачає позиції в освіті та книговидаванні, але тримається в кінопрокаті (+інфографіка). *ТЕКСТИ.org.ua* URL: https://texty.org.ua/articles/41135/Ukrajinska_mova_vtrachaje_pozyciji_v_osviti_ta_41135.

Кузьменко Дарина Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
т.в.о. завідувача кафедри правничої
лінгвістики Національної академії внутрішніх
справ **Шутенко С. В.**

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Актуалізація пошуків перетину правової сфери з іншими площинами життя людей, що надає потужного поштовху розвитку методології права, зумовлює виникнення усе нових дослідницьких напрямків. Сьогодні можна з упевненістю говорити про мораль права, політику права, економіку права.

Мова права – функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній. Основними галузями функціонування сучасної правничої мови є законодавство (національне і міжнародне), судочинство, нотаріат і діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація.

Мова права характеризується набором певних лінгвостилістичних параметрів, які водночас слугують і вимогами до сучасного юридичного тексту: офіційність, ясність, точність, однозначність, повнота змісту, логічна послідовність, аргументованість, чіткість структури викладу, настановчо-інформативний (директивний) характер правових приписів, кодифікованість, узагальненість, суворона нормативність на всіх мовних рівнях, високий ступінь стандартизації (термінології і синтаксичних конструкцій: усталених зворотів, формул, кліше), стилістична однорідність, нейтральність (беземоційність), традиційність (стабільність) засобів вираження, відсутність індивідуально-авторських рис [3].

Юридична мова як соціально та історично сформована сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних) являє собою поліфункціональну, відкриту і багаторівневу систему.